

**Pr. conf. univ. dr. Radu Petre Mureșan,
Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul“,
Universitatea din București**

SPIRITUALITATE ȘI CULTURĂ ÎN SCRIERILE PĂRINTELUI NICOLAE STEINHARDT (1912-1989)

Moto: „Voi care v-ați născut creștini nu știți să prețuiți creștinismul așa cum trebuie, dar pentru mine, care l-am cunoscut pe Hristos mult mai târziu, fiecare zi este ca și o zi de Crăciun“ (Nicolae Steinhardt)

Abstract: *Father Nicolae Steinhardt has always been a difficult subject to address, insofar as he discusses several awkward topics: the interwar intellectual model, with all its ramifications to the legionary doctrine, the problem of conversion, out of conviction, not out of interest, or the fact paradoxically to discover, in prison, that freedom is the essential condition of faith, morality, culture, ideologies and political systems. The study aims to present some aspects Christian existentialism, as reflected in the work of the monk from Rohia. From the complete work Nicolae Steinhardt, which appears at Polirom Publishing House on the initiative of His Holiness Justin, Bishop of Maramureș and Sătmar and President of Nicolae Steinhardt Foundation, I chose to limit myself to the dialogues between 1986 and 1989 (last three years of life) with the literary critic Zaharia Sângeorzan and the poet Nicolae Băciuș, as well as at the Journal of Happiness, usually considered the will of Father Nicolae Steinhardt.*

Keywords: *Nicolae Steinhardt, the monk from Rohia, Jew, culture, faith, conversion, existentialism.*

Este o bucurie să particip la această conferință și să evoc personalitatea părintelui Nicolae Steinhardt care a contribuit în mod indirect, dar decisiv, la formarea mea ca teolog și în special ca misionar. Păstrez o amintire luminoasă a pelerinajelor la Mănăstirea Rohia, aflată re-

lativ aproape de satul meu natal, și a vizitelor la Biblioteca Mănăstirii Rohia, unde, elev fiind, zăboveam curios printre rafturi. Nu aveam atunci maturitatea să apreciez și să înțeleg la justa valoare predicile părintelui Nicolae, nici explicațiile pe care le dădea în legătură cu cele aproximativ 20.000 de volume ale Bibliotecii. Am intrat în contact cu personalitatea fascinantă a părintelui Nicolae Steinhardt puțin mai târziu, în timpul Seminarului Teologic Ortodox de la Cluj și Baia Mare, prin intermediul profesorilor și duhovnicilor mei care l-au cunoscut îndeaproape și, unii, chiar l-au avut ca mentor.

Din păcate, opera impresionantă a Părintelui Nicolae Steinhardt a constituit destul de rar un subiect de preocupare pentru teologii ortodocși. Părintele poet Ioan Pinteș, unul din ucenicii săi apropiați, căruia părintele Steinhardt i-a încredințat înainte de moarte manuscrisele din Biblioteca de la Rohia, deplângea adesea faptul că Biserica Ortodoxă nu l-a valorificat niciodată pe părintele Nicolae Steinhardt așa cum ar fi meritat. Cele mai serioase monografii și studii care i-au fost dedicate aparțin scriitorilor, eseistilor și criticilor literari, dintre care îi menționez pe George Ardelean, Adrian Mureșan, Nicolae Băciuț, Zaharia Sângeorzan, Alex Ștefănescu¹.

Într-un fel, prin întreaga sa operă, dar și prin biografia cu totul excepțională, părintele Nicolae Steinhardt se află „între lumi”, după fericita formulare a poetului Nicolae Băciuț, care își intitulează chiar așa, „*Între lumi*”, volumul de convorbiri cu „monahul de la Rohia”². Evreu prin naștere, a făcut parte din „generația '27”, alături de Mircea Eliade și Emil Cioran, Nae Ionescu, Constantin Noica, o generație care dorea ruptura cu tot ce a fost înainte, oameni sinceri și consecvenți cu propriile lor idealuri și principii³, a fost doctor în drept constituțional

1. Nicolae STEINHARDT, *Primejdia mărturisirii*, Editura Dacia, 2002; N. STEINHARDT, *Convorbiri cu Zaharia Sângeorzan și Nicolae Băciuț*, Mănăstirea Rohia – Editura Polirom, Iași, 2015; Adrian MUREȘAN, *Hristos nu trage cu ochiul. N. Steinhardt & generația '27*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2006; George ARDELEANU, *Nicolae Steinhardt și paradoxurile libertății*, Editura Humanitas, București, 2009.

2. N. STEINHARDT, *Între lumi. Convorbiri cu Nicolae Băciuț*, Editura Tipomur, Târgu Mureș, 1994.

3. Mândria de a-i fi avut colegi de liceu la Spiru Haret este recurentă în scrierile sale. „Eu în generația mea am ocupat un loc colosal de mic, [...] aproape inexistent;

al Universității din București, cu studii în Franța și Anglia, critic literar, redactor la *Revista Fundațiilor Regale*, victimă a acțiunii de „purificare etnică” în cadrul guvernării Antonescu-Sima, a cunoscut apoi calvarul închisorilor comuniste pentru că a refuzat să fie martor în procesul acu-zării bunului său prieten Constantin Noica, s-a convertit la creștinism și și-a încheiat viața ca simplu călugăr la Mănăstirea Rohia⁴.

Astfel, părintele Nicolae Steinhardt a fost mereu un subiect greu de abordat, în măsura în care pune în discuție mai multe teme incomode: modelul de intelectual interbelic, cu toate ramificațiile către doctrina legionară, problema convertirii, din convingere, nu din interes, sau faptul paradoxal de a descoperi, în închisoare, că libertatea este condiția esențială a credinței, a moralei, a culturii, a ideologiilor și a sistemelor politice. Studiul își propune să prezinte câteva aspecte ale „existențialismului creștin”, așa cum se reflectă el în opera „monahului de la Rohia”. Din opera integrală a lui Nicolae Steinhardt, care apare la Editura Polirom din inițiativa Episcopului Justin al Maramureșului și Sătmăruului și președintele Fundației „Nicolae Steinhardt”, am ales să mă limitez la dialogurile purtate între 1986 și 1989 (ultimii trei ani de viață) cu criticul literar Zaharia Sângeorzan și cu poetul Nicolae Băciuș, precum și la *Jurnalul Fericirii*, considerat îndeobște testamentul părintelui Nicolae Steinhardt.

„Existențialismul creștin”, un termen folosit cu o anumită reticență în spațiul creștin răsăritean și, mai ales, românesc, definește un curent teo-filosofic care propune o abordare existențialistă a teologiei creștine. Un reprezentant de seamă al acestui curent a fost filosoful danez Sören Kierkegaard (1813-1855), iar influențele acestei abordări se văd la teologii ruși Nicolai Berdiaev sau Vladimir Lossky, dar și la părintele Dumitru Stăniloae ori părintele André Scrima. Părintele Nicolae Steinhardt a fost un mare admirator al filosofului danez Sören

dar faptul că am fost din generația aceea și am iubit și eu aceeași cultură [...] și nu mi-am mânăjit mâinile cu murdării și am avut și norocul să mă pot apropia de câțiva oameni de valoare se răsfrânge și asupra mea ca o rază de soare, care se răsfrânge în cel mai mic ciob de sticlă”. N. STEINHARDT, *Primejdia mărturisirii...*, p. 123.

4. Pentru biografia părintelui Steinhardt, a se vedea capitolul „Biografie, ideologii, metamorfoze spirituale”, în: G. ARDELEANU, *Nicolae Steinhardt și paradoxurile libertății...*, pp. 15-246.

Kirkegaard, iar în *Jurnalul Fericirii* întâlnim această afirmație pe care o regăsim apoi, ca un leit-motiv, în multe din scrierile sale:

„Creștinul e liber, așadar e fericit. Acesta și este sensul genialei și inspiratei fraze a lui Kirkegaard: «Contrariul păcatului nu e virtutea, contrariul păcatului e libertatea»⁵.

Libertatea este tema centrală a creației și deopotrivă a biografiei lui Steinhardt. Pentru că libertatea nu este doar centrul unui proiect existențial, ci are deopotrivă o fundamentare politică, filosofică, estetică, antropologică și, mai ales, una creștină care le include pe toate celalalte⁶.

„Omul fără libertate e un nenorocit, o fantomă de om, o caricatură și un locuitor al iadului[...]. Libertatea, ca orice însușire, ca orice entitate, are nevoie de moderațiune și dreaptă socoteală. Bună, minunată și indispensabilă e libertatea. Rea și aducătoare de rele este libertatea fără de măsură, înebunită, încăpută pe mâna nerozilor. Atunci e premergătoare de haos, dezordine, prostie și în cele din urmă, de tiranie⁷.

Așezând în centrul proiectului său existențial ideea de libertate, părintele Steinhardt se poziționează așadar ferm împotriva utopiilor care au dus la totalitarismele secolului trecut: fascismul și comunismul. Pentru el utopiile sunt primejdioase. În lumea păcatului, perfecțiunea nu se încheagă și tocmai de aceea este bine să tindem, să aspirăm spre o imperfecțiune cât mai puțin rea cu putință, singura posibilă aici. „Aceasta este una dintre lecțiile vieții lui Nicolae Steinhardt, o lecție a autenticei libertăți⁸.

Și poate că nicăieri nu se vedește această lecție mai bine decât în **convertirea** care are loc în împrejurări excepționale, fiind *punctul terminus* al unui drum care pornise din iudaism și trecuse printr-o lungă perioadă de vid spiritual sau chiar agnosticism. Convertirea se leagă de experiența închisorii, deci al unui spațiu de pierdere a libertății și astfel taina libertății este consubstanțială unui alt mister fundamental,

5. N. STEINHARDT, *Jurnalul Fericirii*, Mănăstirea Rohia – Editura Polirom, Iași, 2008.

6. „Problematika libertății la Nicolae Steinhardt și F.M. Dostoievski”, în: G. ARDELEANU, *Nicolae Steinhardt și paradoxurile libertății...*, pp. 358-402.

7. N. STEINHARDT, *Convorbiri cu Zaharia Sângeorzan și Nicolae Băciuț...*, p. 302.

8. G. ARDELEANU, *N. Steinhardt și paradoxurile libertății...*, p. 401.

misterul credinței⁹. Acest lucru transpare chiar din primele rânduri ale *Jurnalului Fericirii*:

„Pentru a ieși dintr-un univers concentraționar – și nu e neapărat nevoie să fie un lagăr, o temniță, ori o altă formă de încarcerare, teoria se aplică oricărui tip de produs al totalitarismului – există soluția (mistică) a credinței“¹⁰.

După convertire, Nicolae Steinhardt trăiește clipa existențialistă a fericirii. Într-o noapte, sub forma unui vis, el vede o lumină uriașă, care îl cuprinde din toate părțile și înțelege că este lumina Taborului. Îl cuprinde o stare de nedescris și înțelege că aceasta este fericirea, în toată măreția ei. Și atunci Nicolae Steinhardt poate exclama: Sunt fericit, fericit, fericit!¹¹ În această cheie existențială se încheie, de altfel, *Jurnalul Fericirii*:

„Creștinismul se păstrează cu ceva tineresc în mine și neplictisit, nedezamăgit, nescârbit, ne-supărat. Prezenței veșnic proaspete a lui Hristos îi datorez să nu dospesc în supărarea pe alții și pe mine: acesta-i norocul meu, nefiresc și negândit: să-mi fie dat să cred în Dumnezeu și în Hristos, cunoscând de altfel ce a spus Unamuno: să crezi în Dumnezeu înseamnă să dorești ca El să existe și în plus să te poți ca și cum ar exista...“¹².

Este o confesiune testament, ca și când Nicolae Steinhardt ar fi vrut să se despartă odată pentru totdeauna de lumea evreiască căreia i-a aparținut cândva. Despărțirea, dacă putem să vorbim de așa ceva, a fost anevoioasă, în primul rând din cauza propriilor incertitudini și angoase. Pentru că după convertire au urmat și momente de îndoială, de chinuitoare întrebări:

„Incertitudinea e mare și nu numai ea. Oare botezul nu mă apropie și nu mă face simpatic unor oameni față de care ar trebui să simt repulsie? Am dreptul să uit și să iert atât de repede: Iancu și Iosif G. n-au fost uciși de soții lor aici chiar, alături în pădurea comunei acesteia Jilava? Și Milo Bailer, cel mai cumsecade om din lume, cinstit și moderat, cu sentimente curat românești, mentorul societății noastre a foștilor elevi

9. G. ARDELEANU, *N. Steinhardt și paradoxurile libertății...*, p. 360.

10. N. STEINHARDT, *Jurnalul Fericirii...*, p. 43.

11. N. STEINHARDT, *Jurnalul Fericirii...*, pp. 186-187.

12. N. STEINHARDT, *Jurnalul Fericirii...*, p. 662.

ai Liceului Spiru Haret, ridicat de acasă și omorât, aidoma personajului *Procesului*, ca un câine¹³.

Curând însă aceste incertitudini se diminuează, astfel încât părintele Steinhardt ajunge să trăiască creștinismul deplin împăcat cu sine și cu trecutul său¹⁴. Acest lucru se reflectă foarte bine în corespondența pe care o poartă la începutul anului 1989 cu Victor Rusu, un fost ziarist care emigrase în Israel și care se interesa cum se simte evreul Nicolae Steinhardt în rasa de călugăr creștin ortodox: „În ce raporturi te afli cu trecutul dumitale, cu foștii coreligionari? [...] În sfârșit, țara noastră Israel vorbește sufletului dumitale?”. În scrisoarea de răspuns părintele Nicolae Steinhardt mărturisea:

„Eu unul nu vă ascund că mă rog și pentru evreii omorâți în pădurea Jilava și pentru legionarii asasinați de pramătia de Carol al II-lea. [...] Există, domnule Rusu, un timp pentru supărare, dar există, citez din Vechiul Legământ – și o vreme pentru uitare, iertare și împăcare!”¹⁵

Alături de conceptul de **libertate**, părintele Nicolae Steinhardt a fost deschis, în egală măsură, în fața ideii de **incertitudine**, pe care a reușit s-o teoretizeze, s-o conceptualizeze, s-o convertească într-o autentică paradigmă. La Nicolae Steinhardt, credința autentică nu se bazează pe dovezi certe, pe evidențe, pe „cele văzute”, ci, dimpotrivă, aidoma textelor pauline, înseamnă „încredințarea în cele nevăzute”, este un act a-cauzal. Părintele Nicolae Steinhardt dedică pagini întregi cuvintelor rostite de arhieriei și cărturari la răstignirea Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos: „*Pe alții i-a mântuit, iar pe Sine nu poate să Se mântuiască! Dacă este regele lui Israel, să Se coboare acum de pe cruce, și vom crede în El*” (Matei 27, 41-42). Scena este comenta-

13. Se referă la moartea celor doi fii ai rabinului Guttman în timpul rebeliunii legionare din 1941. A se vedea articolul lui N. STEINHARDT, „Slove și martiri”, în: *Revista fundațiilor regale*, 13, serie nouă, nr. 9, septembrie 1946, reprodus și în: volumul *Eu însumi și alți câțiva*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, pp. 323-324. Acest articol infirmă acuzațiile că Nicolae Steinhardt avea o insensibilitate față de tragedia poporului evreu.

14. G. ARDELEANU, *Nicolae Steinhardt și paradoxurile libertății...*, p. 299.

15. Schimbul de scrisori se găsește la Teșu SOLOMONOVICI, *Ce i-a spus evreul Steinhardt călugărului creștin Steinhardt și vice-versa*, Editura Teșu, București, 2013, pp. 203-211.

tă, așa cum procedase și Dostoievski în capitolul „Marele Inchizitor“ din *Frații Karamazov*, din perspectiva relației dintre credință și libertate:

„Un lucru pe care nu vrem să-l înțelegem, pe care nu îl înțelegeau nici contemporanii Domnului[...]. Că Dumnezeu, cum spune Kierkegaard, nu e un imens papagal roșu. Dacă în piață ar apărea dintr-o dată și din senin o uriașă pasăre violent colorată, de bună seamă că toată omenirea s-ar năpusti să vadă și ar pricepe că nu e un lucru obișnuit“¹⁶.

Creștinismul este din acest punct de vedere o religie a incertitudinii și-n ultimă instanță a libertății și a riscului existențial. Această relație de indeterminare dintre credință și evidențe, dintre credință și certitudini, este și unul dintre puținele puncte ale polemicii dintre convertitul Nicolae Steinhardt și religia iudaică:

„E de mirare că un popor atât de ascuțit la minte ca acela iudeu s-a putut opri asupra unui Mesia glorificat, coborând din cer cu un alai definitiv care nu ar mai fi îngăduit nici cea mai mică îndoială, ci doar prosternarea, constatarea. Cum de n-au bănuțit că planul divin va recurge la o cale mai puțin simplistă?“

Ideea revine de mai multe ori în *Jurnalul Fericirii*, dobândind valențele unui criteriu diferențiator între creștinism și iudaism. Părintele Nicolae Steinhardt rezuma astfel diferența dintre creștinism și iudaism:

„O religie a incertitudinii, depinzi numai și numai de har, și-l poți pierde oricând. Spre deosebire de iudaism, aceea o religie a certitudinii: execuți cele șase sute treisprezece comandamente – pozitive și negative – și griji nu mai e cazul să-ți faci. În creștinism totul se decide prin efectul unei judecăți înfricoșătoare, pline de necunoscute“¹⁷.

Sau în alt loc spunea:

„Judecata de Apoi, în concepția creștină, e cu totul tainică și deosebită de concepția comodă a iudaismului. Evreul evlavios știe că, dacă a dat ascultare poruncilor din Decalog și celor șase sute treisprezece comandamente ale predaniei, va fi izbăvit. Nu tot așa creștinul, care se va înfățișa unei judecăți înfricoșătoare deoarece nu se poate ști cum se va pronunța Judecătorul. Știm că nașterea din apă și Duh, credința, faptele

16. N. STEINHARDT, *Jurnalul Fericirii...*, p. 134.

17. N. STEINHARDT, *Jurnalul Fericirii...*, p. 138.

bune, nelepădarea și nerușinarea de Hristos, virtuțile și altele ca acestea vor fi ținute în seamă, dar siguranță absolută nu are nimeni“.

Tocmai de aceea, Nicolae Steinhardt este extrem de ironic cu mania celor care încearcă să fixeze anul Armaghedonului:

„Posibilitatea de a cunoaște data precisă a sfârșitului ar veni în contradicție cu principiile de bază ale lumii care sunt: incertitudinea, libertatea credinței, retragerea lui Dumnezeu în taine inaccesibile probelor categorice“.

În sfârșit, o temă existențială frecventă se referă la paradoxul credinței:

„Întreg creștinismul și întreaga învățătură a lui Hristos sunt paradoxale. Nimic nu putem pricepe din creștinism sau faptele lui Iisus dacă nu ne referim neîncetat la noțiunea de paradox“¹⁸.

Iar în *Jurnalul Fericirii* spune aceste cuvinte memorabile:

„Situția creștinului este la fel de paradoxală ca a lui Don Quijote. E om și i se cere să fie Dumnezeu. A fost creat curat și e murdar, și trebuie doar să se întoarcă la ceea ce a fost menit a fi“¹⁹.

Există multe alte teme și nuanțe ale existențialismului pe care părintele Nicolae Steinhardt le-a abordat într-o manieră originală și care, sperăm, vor face obiectul unei cercetări viitoare. Acestea se referă la fragilitatea ființei umane, în sensul că ființa umană este expusă mereu propriului sfârșit, distrugerii ca ființă umană, alienării, finitudinii și morții, neantului (în cazul existențialiștilor atei), angajării (în raport cu destinul tău și al celorlalți). În legătură cu acest ultim aspect, există numeroase afirmații-manifest în scrierile părintelui Nicolae Steinhardt:

„Soluția în fata in justițiilor e una singura: eroismul. Să nu taci, să vorbești, să lupți, să te afli în treabă. (Să nu-ți vezi de treburile tale, ci de treaba dreptății, care-i adevărata treabă a fiecăruia.) Restul e verbalism, spaimă, nimicnicie“²⁰.

Un alt aspect al personalității părintelui Nicolae Steinhardt, pe care ne propunem să îl abordăm, se referă la supraviețuirea prin cultură și

18. N. STEINHARDT, *Convorbiri cu Zaharia Sângeorzan și Nicolae Băciuț...*, p. 173.

19. N. STEINHARDT, *Jurnalul Fericirii...*, p. 179.

20. N. STEINHARDT, *Jurnalul Fericirii...*, p. 181.

rezistența prin cultură. Părintele Nicolae Steinhard a fost el însuși prin atitudine și scris o sinergie vizibilă între cultură și credință²¹. Nu este surprinzător că Papa Ioan Paul al II-lea i-a adus un sincer omagiu spunând:

„Printre numeroșii mărturisitori ai lui Hristos, care au înflorit pe teritoriul României, doresc să-l menționez pe călugărul de la Rohia, Nicolae Steinhardt, figură excepțională de credincios și om de cultură, care a perceput într-un mod particular imensa bogăție a tezaurului comun al Bisericilor creștine”²².

Interviurile și convorbirile cu părintele Nicolae Steinhardt au constituit pentru cititorii revistelor de cultură în care au apărut o adevărată revelație în anii 1980. Aceștia luau contact cu o personalitate învăluită în mister, venind parcă dintr-o altă epocă, fascinând și copleșind cu erudiția și spiritul său tânăr. Este imposibil să cuprindem în câteva rânduri impresionanta cultură a Părintelui Nicolae Steinhardt, trimiterele precise la opere mai cunoscute sau mai puțin cunoscute ale literaturii universale sau ușurința cu care aborda subiecte din cele mai diverse ale științelor umaniste, în special legate de filozofie, istorie sau sociologie.

Ne limităm să menționăm polemicile în care s-a implicat cu multă vervă în ultimul deceniu de viață. Astfel, în anul 1983 și-a exprimat dezacordul față de opiniile sociologului Henri H. Stahl care critica filosofia lui Lucian Blaga, „încărcată de metafore”, precum și „teoria satului arhaic” a lui Mircea Eliade. Ambele erau considerate de marele sociolog ca „utopice” de vreme ce, susținea el, cei doi gânditori nu au avut un contact direct cu satul românesc²³. În același an 1983 a polemizat și cu criticii literari contemporani care încercau să surprindă anumite inadvertențe în opera lui Ion Luca Caragiale²⁴.

21. N. STEINHARDT, *Primejdia mărturisirii...*, p. 129.

22. Voyage du Pape Jean Paul II en Roumanie, Regina Caeli, *Dimanche 9 mai 1999*, http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/fr/travels/1999/documents/hf_jp-ii_reg_19990509_bucarest.html.

23. Henri STAHL, *Eseuri critice despre cultura populară românească*, Editura Minerva, București, 1983, pp. 10-13.

24. G. ARDELEANU, *Nicolae Steinhardt și paradoxurile libertății...* („Secretul creștin și... subveriv al Scrisorii pierdute”, pp. 347-357).

Însă cea mai notabilă „discordie“ a avut-o cu bunul său prieten Constantin Noica și proiectul acestuia, *Școala de la Păltiniș*. În anul 1983 părintele Nicolae Steinhardt a criticat Păltinișul, acolo unde Constantin Noica își realizase visul din tinerețe, acela de a avea o „școală“ și discipoli. Părintele Nicolae Steinhardt îi compară pe aceștia cu catharii medievali care se credeau singurii puri și perfecti și ca atare sortiți mântuirii. La fel, scrie părintele Nicolae Steinhardt, e și la Păltiniș, „cetate întărită a orgoliului exclusivist“, unde filosofia este suverana de necontestat a culturii, „sarea pământului“²⁵. Constantin Noica avea în vedere o „cultură de performanță“, căuta tineri cărora el să le fie antrenor cultural. Părintele Nicolae Steinhardt s-a arătat sceptic față de ideea prietenului său. „Performanțe culturale? Da, desigur, da, mă rog. Mai degrabă aș pune accent pe isprăvi de caracter, de ținută, de etică artistică și umană“²⁶.

Dacă în discursul părintelui Nicolae Steinhardt sunt evidente identificarea dușmanului de moarte, comunismul, pentru Constantin Noica șansa României nu se află în făptuirea prezentului, ci în făptuirea atemporalului. Cultivând gândirea lui Platon, spre deosebire de părintele Nicolae Steinhardt, care se declară aristotelician, tocmai din rațiuni antitotalitare, Constantin Noica întoarce spatele istoriei reale, evenimentțiale, socotită drept simplă „meteorologie“, și îi desconsideră pe disidenți ca victime ale unei iluzii, „prinse într-o încleștare neesențială“²⁷.

Ce îi datorăm, ca români și creștini ortodocși, părintelui Nicolae Steinhardt? Vom spune ca pr. Ioan Pinteș că „îi datorăm semnificația unei căi sigure spre creștinism și românism. Idee sinceră și curată, fără farfastăcuri – cum îi plăcea să le numească“²⁸. Este evident că tatăl lui, Oscar Steinhardt, ar fi putut pleca sau rămâne oricând în străinătate,

25. N. STEINHARDT, „Catharii de la Păltiniș“, *Escale în timp și spațiu sau Dincoace și dincolo de texte*, Mănăstirea Rohia – Editura Polirom, Iași, 2010, p. 417.

26. N. STEINHARDT, *Convorbiri cu Zaharia Sângeorzan și Nicolae Băciuș...*, p. 244

27. În *Jurnalul de la Păltiniș*, Gabriel Liiceanu recunoaște fățiș că modelul cultural reprezentat de Constantin Noica „inhibă orice pornire nemijlocit contestatară, (...) din școala lui nu a ieșit niciun Havel și niciun elev al lui nu a devenit sfătuitorul unui Walesa român“, Gabriel LIICEANU, *Jurnalul de la Păltiniș (1977-1981)*, Editura Humanitas, București, 2013.

28. N. STEINHARDT, *Primejdia mărturisirii...*, p. 344.

unde ar fi făcut o carieră strălucită și nu să muncească la 80 de ani ca muncitor necalificat la fabrica *Stăruința* din Vitan, deși era inginer. A ales, cum de altfel va face și părintele Nicolae Steinhardt, să rămână în România, integrându-se în istoria unui popor în mijlocul căruia nu a cunoscut atât bucurii, cât mai ales după anul 1948, multă suferință. Iar mobilul acestei integrări este o profundă și sinceră prețuire pentru poporul român și pentru principala calitate găsită la acest popor și anume simțul echilibrului, dreapta socoteală.

Părintele Nicolae Steinhardt era contaminat de românism, cu mențiunea că românismul lui nu era unul filosofic, logic, rațional, ci unul sentimental, care venea din reverberațiile inimii și care făcea ca actul convertirii să ocupe un loc special:

„Relațiile mele cu prietenii evrei și rudele mele nu s-au schimbat de fel în urma botezului, dar se cade să mărturisesc: mă simt din ce în ce mai creștin și mai român. Ușor aș fi putut rămâne în străinătate în 1979-1980, la mănăstirea benedictină – de la Chevegtone, ori la cea trapistă de la Rachefort (amândouă în Belgia); nu am făcut-o pentru că am socotit că nu e frumos să treci de la o dominațiune la alta și pentru că, mai presus de orice, am dorit să îmi pot identifica viața și soarta cu cea a poporului român. Sângele meu este evreiesc, dar de simțit și de gândit, simt românește“.

A intrat în monahismul ortodox cu o sinceritate desăvârșită și prin asta a îmbrățișat cu dragoste și fericire ideea românească, ideea națională. Într-o confesiune făcută lui Virgil Ierunca, părintele Nicolae Steinhardt spunea:

„Cartea mea (*Jurnalul Fericirii*) n-o văd ca pe o lucrare modernistă ori de senzație, ci numai ca o profesiune de credință a unui ovrei care – în anumite biete împrejurări – a iubit pe Domnul Hristos și neamul românesc. Nimic altceva“.

Este tainic cum cineva venind dintr-o altă credință decât credința noastră, dintr-un alt neam decât neamul nostru, poate să dea și astăzi lecții unor spirite false și patriotarde²⁹.

Mai adăugăm faptul că, cu doi ani înainte de a trece la Domnul, părintele Nicolae Steinhardt a întocmit o auto-biografie la cererea Ar-

29. N. STEINHARDT, *Convorbiri cu Zaharia Sângeorzan și Nicolae Băciuț...*, p. 344.

hiepiscopului Teofil Herineanu al Clujului și la îndemnul părintelui duhovnic, arhimandritul Serafim Man de la Mănăstirea Rohia. Ea diferă într-o oarecare măsură de cea întocmită la începutul detenției, la cererea Securității, însă la o privire mai atentă putem constata că cele două autobiografii luminează cele două vieți diferite trăite de Nicolae Steinhardt, cea laică, evreiască și cea religioasă, creștină. Iar între aceste două vieți nu a existat în niciun moment o ruptură dramatică. Evreul Nicolae Steinhardt a trăit ca un evreu, apoi a devenit creștin. Creștinul Nicolae Steinhardt a trăit cât a trăit ca creștin fără să-l urască pe evreul care a fost.

Părintele Nicolae Steinhardt a rămas până la sfârșitul vieții, prin tot ceea ce era mai profund și mai sensibil în el, același evreu care a fost, dar care își asumase libertatea de a muri creștin. Este ideea centrală care transpare din *Jurnalul Fericirii*:

„Dumnezeu-Tatăl ne-a dat pe Moisi și pe proroci; Hristos ne-a dat revelația și Evangheliile. Dar hotărârea, de fiecare dată, până la urmă, tot noi trebuie să o luăm. Hristos ne ajută prin Cuvântul Său, dar ne lasă liberi a decide. Și cum decidem? Avem la îndemână două puteri: învățătura Sfintei Biserici și dreapta socotință, care-i act de libertate, potrivit definiției lui Denis de Rougemont: libertatea nu-i un drept, e un risc pe care trebuie să-l asumăm. Suntem ajutați, sfătuiți, miluiți, călăuziți. Dar la sfârșit tot eul vorbește, adică tot duhul care e liber”³⁰.

Iar într-o convorbire pe care a avut-o cu pr. Ioan Pinte, a putut să spună aceste cuvinte extraordinare:

„Să știi, Ioane, că, deși am multe, foarte multe și grele păcate, la Judecata de Apoi mă voi apăra cu străjnicie în fața Dreptului Judecător. Nu mă voi lăsa cu una cu două. Mă voi bate pentru mântuirea mea și îi voi vorbi Lui Dumnezeu ca de la ovrei la ovrei”.

30. N. STEINHARDT, *Jurnalul Fericirii...*, p. 390.